

Bağımlılıklarla Mücadelede Sosyal Hizmetlerin Rolü

Editörler:

Dr. Ayhan ÖZKAN

Doç. Dr. Erdinç KALAYCI

Editörler: Dr. Ayhan ÖZKAN • Doç. Dr. Erdiç KALAYCI

BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELEDE SOSYAL HİZMETLERİN ROLÜ

ISBN 978-625-8656-36-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Mart 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş

Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdoğan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bağımlılık, bireyin yalnızca fiziksel ya da psikolojik sağlığını değil; aynı zamanda ailesini, sosyal çevresini ve içinde yaşadığı toplumu da derinden etkileyen çok boyutlu bir sorundur. Günümüzde “madde bağımlılığı” ile “davranışsal bağımlılıklar” olmak üzere iki ana başlıkta tasnif edilen, farklı türleriyle giderek daha görünür hâle gelen bu problem, bireysel bir mesele olmanın ötesinde önemli bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bağımlılıkla mücadele, yalnızca sağlık alanının değil; eğitim, hukuk, psikoloji ve özellikle sosyal hizmet disiplininin de aktif katkısını gerektiren kapsamlı bir süreçtir.

Sosyal hizmet, insanın çevresiyle etkileşimini merkeze alan yaklaşımla bağımlılık sorununu bütüncül bir perspektiften ele almaktadır. Bağımlılıkla mücadelede sosyal hizmet uzmanları; bireyin güçlendirilmesi, aile sisteminin desteklenmesi, sosyal çevrenin düzenlenmesi ve toplumsal kaynakların etkin şekilde kullanılması gibi kritik görevler üstlenmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamaları, yalnızca tedavi sürecine destek olmakla kalmayıp aynı zamanda önleme, rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırma aşamalarında da önemli roller oynamaktadır.

Elinizdeki “Bağımlılıklarla Mücadelede Sosyal Hizmetlerin Önemi” adlı eser, bağımlılık olgusunu sosyal hizmet perspektifinden ele alarak bu alandaki kuramsal yaklaşımları, uygulama yöntemlerini ve saha deneyimlerini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Kitapta, bağımlılığın birey ve toplum üzerindeki etkileri incelenirken; sosyal hizmet müdahalelerinin önleyici, koruyucu ve rehabilite edici yönleri üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda multidisipliner iş birliğinin önemi vurgulanarak sosyal hizmetin bağımlılıkla mücadeledeki stratejik konumu ortaya konulmaktadır.

Bu çalışmanın; sosyal hizmet uzmanlarına, akademisyenlere, öğrencilere ve bağımlılık alanında çalışan tüm profesyonellere katkı sağlaması; bağımlılıkla mücadelede farkındalığın artmasına ve daha etkili sosyal politika ve uygulamaların geliştirilmesine destek olması temenni edilmektedir. Toplumun her kesimini etkileyen bu önemli soruna karşı geliştirilecek her bilimsel çalışma, bireylerin daha sağlıklı ve güçlü bir yaşam sürdürebilmeleri adına atılmış değerli bir adım olacaktır.

Bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen tüm yazarlara ve katkı sunan herkese teşekkür eder; eserin bağımlılıkla mücadele alanına anlamlı katkılar sağlamasını dilerim.

Dr. Ayhan ÖZKAN

ÖN SÖZ

Bağımlılık olgusu, günümüzde yalnızca bireyin davranışlarıyla açıklanabilecek dar bir çerçevede ele alınamayacak kadar karmaşık bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Madde ve davranışsal bağımlılıklar, bireylerin yaşamlarını doğrudan etkilediği kadar aile ilişkilerini, toplumsal bağları ve sosyal yaşamın farklı alanlarını da derinden etkilemektedir. Bu nedenle bağımlılık, yalnızca sağlık bilimlerinin ya da klinik yaklaşımların sınırları içinde değerlendirilebilecek bir mesele değildir. Bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre, yaşam deneyimleri, ekonomik koşullar ve toplumsal ilişkiler bağımlılık süreçlerinin anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Tam da bu noktada sosyal hizmet disiplini, bağımlılığı daha geniş bir bağlam içinde ele alabilen önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Sosyal hizmet, birey ile çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimi merkeze alan yaklaşımıyla bağımlılık alanında farklı bir yaklaşım geliştirmektedir. Bağımlılık yaşayan bireylerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar çoğu zaman yalnızca madde kullanımıyla sınırlı değildir; yoksulluk, sosyal dışlanma, aile içi çatışmalar, travmatik yaşam deneyimleri ve sınırlı sosyal destek gibi pek çok faktör bu süreçle iç içe geçebilmektedir. Bu nedenle bağımlılıkla mücadele yalnızca tedavi süreçleriyle sınırlı kalmamalı; bireylerin yaşam koşullarını, sosyal ilişkilerini ve toplumsal bağlarını da dikkate alan bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Sosyal hizmet disiplini bu bütüncül yaklaşımın geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu kitap, bağımlılık olgusunu sosyal hizmet bakış açısı ile ele alarak kuramsal tartışmalar ve uygulama deneyimleri arasında bir köprü kurma amacı taşımaktadır. Bağımlılık alanında geliştirilen kuramsal yaklaşımlar, sosyal politika çerçevesi ve uygulama örnekleri sosyal hizmet bakış açısıyla yeniden değerlendirilirken, kitabın genel yaklaşımı bağımlılığın yalnızca bireysel bir davranış problemi olarak ele alınamayacağını; sosyal ilişkiler, toplumsal yapılar ve yaşam koşullarıyla yakından bağlantılı çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çerçevede kitapta yer alan bölümler, bağımlılığın kuramsal temellerinden sosyal hizmet uygulamalarına, politika tartışmalarından müdahale yaklaşımlarına kadar uzanan geniş bir perspektif sunarak bağımlılıkla mücadelede sosyal hizmetin rolünü farklı boyutlarıyla tartışmaya açmaktadır. Bu yönüyle çalışmanın, bağımlılık alanında çalışan profesyoneller için bir başvuru kaynağı olmasının yanı sıra sosyal hizmet literatürüne de katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Bağımlılık gibi çok boyutlu bir sorunun anlaşılması ve bu alanda etkili müdahaleler geliştirilmesi ancak disiplinler arası bir bakış açısıyla mümkündür. Sosyal hizmet disiplini, birey ile çevresi arasındaki ilişkiyi merkeze alan yaklaşımıyla bu çabanın önemli bir parçasıdır. Bu kitabın, bağımlılık alanında yürütülen çalışmalara yeni tartışma alanları açması ve sosyal hizmet perspektifinin bu alandaki yerini güçlendirmesi temennisiyle okuyucuyla buluşması amaçlanmıştır.

Doç. Dr. Erdinç KALAYCI

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

1. Bölüm: Genel Anlamda Bağımlılıklar

Dr. Ayhan ÖZKAN, Mülki İdare Amiri
ORCID No: 0000-0003-3484-7528

2. Bölüm: Sosyal Hizmet Kavramı

Doç. Dr. Erdi KALAYCI, Yozgat Bozok Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8572-972X
Beyza ERTAN, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0009-0001-9220-0821

3. Bölüm: Bağımlılıklarla Mücadele Kapsamında Sosyal Hizmet Mevzuatı

Fayık YURTKULU, Sosyal Hizmet Uzmanı, Lokman Hekim Üniversitesi
ORCID No: 0009-0001-4133-976X

4. Bölüm: Bağımlılıklarla Mücadelede Sosyal Hizmete İlişkin Resmi Politikalar

Dr. Merve Akıncı
ORCID No: 0000-0003-2414-3834

5. Bölüm: Bağımlılıkla Mücadelede Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Kurumsal Yapılanma

Mehmet Fatih KILIÇ
ORCID No: 0000-0003-1407-5997

6. Bölüm: Bağımlılıklarla Mücadele Sürecinde Psikososyal Rehabilitasyonun Önemi

Dr. Psk. Kutalp Köroğlu
ORCID No: 0000-0002-9471-1705

7. Bölüm: Madde Bağımlılığı / Uyuşturucu ile Mücadelede Sosyal Hizmetin Önemi

Dr. Burcu BOSTANCIOĞLU
ORCID No: 0000-0003-4845-8478

8. Bölüm: Alkol Bağımlılığı ile Mücadelede Sosyal Hizmetin Önemi

Dr. Elmas AKIN ALTINCI, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4708-4283
Prof. Dr. Rıza GÖKLER, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9821-4095

9. Bölüm: Tütün Bağımlılığıyla Mücadelede Sosyal Hizmetin Önemi

Şuheda Nur TEMEL
ORCID No: 0000 0002 7852 4029

10. Bölüm: Dijital Bağımlılık ile Sosyal Hizmetin Önemi

Veysel Eren BULUT
ORCID No: 0000-0002-2121-0520

11. Bölüm: Kumar Bağımlılığı ile Mücadelede Sosyal Hizmetin Önemi

Doc. Dr. Ömer Faruk Cantekin, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8294-5053
Dr. Osman Murat Çetin
ORCID No: 0000-0001-5096-3233

12. Bölüm: Yeme Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet Müdahaleleri

Zeynep Sıla ÖZTÜRK, Lokman Hekim Üniversitesi

ORCID No: 0009-0002-7318-1562

Prof. Dr. Zehra ARIKAN, Lokman Hekim Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9442-0924

13. Bölüm: Alışveriş Bağımlılığı ile Mücadelede Sosyal Hizmet

Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-0165-3535

Prof. Dr. Zehra ARIKAN, Lokman Hekim Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9442-0924

14. Bölüm: Sosyal Medya Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet Uygulamaları:

Kuramsal Temeller ve Çok Düzeyli Müdahale Çerçevesi

Doç. Dr. Hafize Nurgül DURMUŞ ŞENYAPAR, Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-0927-1643

15. Bölüm: Oyun Bağımlılığı (Online ve Mobil) ile Mücadelede Sosyal Hizmet

Doç. Dr. Birsal AYBEK, Çukurova Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-5846-9838

Serdar KOÇ, Çukurova Üniversitesi

ORCID No: 0009-0006-4118-9526

16. Bölüm: Pornografi Bağımlılığı ile Mücadelede Sosyal Hizmetin Önemi

Dr. Öğr. Üyesi Şükran KOLAY ÇEPNİ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5237-6291

17. Bölüm: Sosyal Hizmetin Çocuklarda ve Ergenlerde Bağımlılıklarla Mücadelede Rolü

Dr. Öğr. Üyesi Habibullah AKINCI, Yozgat Bozok Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5502-3811

18. Bölüm: Kadınlar ve Bağımlılık: Toplumsal Cinsiyet Temelli Sosyal Hizmet Yaklaşımı

Arş. Gör. Dr. Hatice ÖZTÜRK, Aksaray Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-4982-3257

19. Bölüm: Engelli Bireyler ve Bağımlılık: Sosyal Hizmet Perspektifi

Doç. Dr. Kübra ARSLAN ALDAŞ, Kırıkkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4916-8317

20. Bölüm: Göçmen ve Mültecilerde Bağımlılık Riskleri ve Sosyal Hizmet Yaklaşımları

Dr. Öğr. Üyesi Hüsnâ YILMAZ, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

ORCID No: 0009-0009-1176-2784

21. Bölüm: Bağımlılıklarla Mücadelede Adli Sosyal Hizmet

Fayık YURTKULU, Lokman Hekim Üniversitesi

ORCID No: 0009-0001-4133-976X

Oğuzhan TÜRKOĞLU

ORCID No: 0009-0000-1070-1116

22. Bölüm: Bağımlılık ve Damgalama: Sosyal Hizmetin Savunuculuk Rolü

Oğuzhan TÜRKOĞLU

ORCID No: 0009-0000-1070-1116

- 23. Bölüm: Bağımlılıkla Mücadelede Disiplinlerarası İş Birliği ve Sosyal Hizmetin Yeri**
Prof. Dr. Turan AKKOYUN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6391-3905
- 24. Bölüm: Bağımlılıkla Mücadelede Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar**
Seda Nur Özmen
ORCID No: 0009-0008-3431-4688
- 25. Bölüm: Bağımlılık Sonrası Sosyal Uyum ve İstihdam Politikaları**
Uzm. Dr. Hatice ŞAHİN
ORCID No: 0000-0003-0201-2235
- 26. Bölüm: Bağımlılıkla Mücadelede Sosyal Hizmet Açısından Ergoterapi ve Katılım**
Prof. Dr. Esra AKI, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5806-6518
- 27. Bölüm: Bağımlılıkla Mücadelede Çok Sektörlü Yaklaşım ve Sosyal Hizmetlerin Önemi**
Dr. Öğr. Üyesi Hatice AYGAR, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6277-7753
Doç. Dr. Hülya ŞİRİN, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8489-5005
- 28. Bölüm: Bağımlılıklarla Mücadelede Stratejik Aile Terapileri ve Sosyal Hizmet Uygulamaları**
Şahin ASLAN, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ORCID No: 0009-0007-4917-7607
- 29. Bölüm: Risk Altındaki Çocuklarda Bağımlılık Eğilimlerinin Önlenmesinde Sosyal Hizmetin Rolü**
Öğr. Gör. İsmail ÖZCAN, Çankırı Karatekin Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-6178-7818
Melike Sıla DURAN
ORCID No: 0009-0005-5058-5099
- 30. Bölüm: Sosyal Hizmet Odağında Madde Bağımlılığının Önlenmesi Sosyal Rehabilitasyonu ve Toplumsal Entegrasyonu**
Prof. Dr. Nurdan DUMAN, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3823-6724
Mustafa HEŞE
ORCID No: 0009-0008-1371-4850
- 31. Bölüm: Bağımlılıklarla Mücadelede Bir Sosyal Hizmet Modeli Önerisi**
Prof. Dr. Nurdan DUMAN, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3823-6724
- 32. Bölüm: Bağımlılıkla Mücadelede Önleyici Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Toplum Temelli Yaklaşımlar**
Fatma Nur DÖNMEZ BIYIKLI
ORCID No: 0009-0000-5569-0502
Berfin KAYA ULUSOY
ORCID No: 0000-0002-3867-0785

33. Bölüm: Bağımlılık Öncesi ve Bağımlılık Sürecinde Ailelere Yönelik Koruyucu Hizmetler

Fayık YURTKULU, Lokman Hekim Üniversitesi

ORCID No: 0009-0001-4133-976X

Prof.Dr. Zehra ARIKAN, Lokman Hekim Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-9442-0924

Zeynep ÖZTÜRK, Lokman Hekim Üniversitesi

ORCID No: 0009-0002-7318-1562

34. Bölüm: Bağımlılığın Aile Üzerindeki Çok Boyutlu Yükü: Sosyal Hizmet Açısından Bütüncül Bir Değerlendirme

Dr. Kamil ATEŞ

ORCID No: 0000-0002-3196-9741

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM

GENEL ANLAMDA BAĞIMLILIKLAR

Giriş.....	1
Bağlanma Kavramı.....	2
Bağlanma ve Bağımlılık İlişkisi.....	3
Bağımlılıklar.....	5
Eş Bağımlılık	7
Bağımlılık Türleri	7
Sonuç.....	16
Kaynaklar.....	17

2. BÖLÜM

SOSYAL HİZMET KAVRAMI

Giriş.....	18
Sosyal Hizmet Kavramı ve Mesleğin Temel Çerçevesi.....	20
Bağımlılığın Açıklanmasında Baskın Paradigmalar	22
Bağımlılık Alanında Sosyal Hizmetin Epistemolojik Konumu.....	26
Bağımlılık Alanında Sosyal Hizmet Müdahaleleri.....	29
Sonuç.....	32
Kaynaklar.....	33

3. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELE KAPSAMINDA SOSYAL HİZMET MEVZUATI

Giriş.....	34
Türkiye’de Bağımlılık Alanında Yapılan Çalışmalar.....	35
Günümüzde Bağımlılık Alanına Yönelik Yasal Düzenlemeler.....	37
Türkiye’de Bağımlılık Mevzuatının Sosyal Hizmet Perspektifinden Analizi	40
Uluslararası Literatürde Bağımlılık Politikaları ve Türkiye ile Karşılaştırmalı Mevzuat Analizi	44
Bağımlılık Alanında Sosyal Hizmet Temelli Politika Önerileri ve Türkiye İçin Reform Alanları.....	48
Bağımlılık Mevzuatında Sosyal Hizmetin Görünmezliği: Türkiye İçin Bir Politika Eleştirisi	52

Türkiye’de Bağımlılık Sosyal Hizmeti: Yeni Bir Alt Uzmanlık Alanı mı?.....	55
Sonuç.....	58
Kaynaklar.....	59

4. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELEDE SOSYAL HİZMETE İLİŞKİN RESMİ POLİTİKALAR

Giriş.....	62
Bağımlılıkla Mücadelede Yasal Düzenlemeler ve Politika Belgeleri.....	63
Eylem Planları.....	65
Kalkınma Planları.....	67
Sonuç.....	68
Kaynaklar.....	69

5. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLA MÜCADELEDE AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞINDA KURUMSAL YAPILANMA

Giriş.....	71
Yenilikçi Mücadele Modelleri ve Sosyal Uyum	71
Dijitalleşme, Ebeveynlik ve Çocuk Odaklı Politikalar	73
Dijital Güvenlik ve Farkındalık Materyalleri.....	76
Eğitim Programları	77
Aile Odaklı Rehberlik Araçları.....	78
Kaynaklar.....	79

6. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELE SÜRECİNDE PSİKOSOSYAL REHABİLİTASYONUN ÖNEMİ

Giriş.....	81
Bağımlılık ve Tedavi Sonrası Sürecin Önemi	90
Psikososyal Rehabilitasyonun Temel İlkeleri.....	90
Psikososyal Rehabilitasyonun Kapsamı.....	91
Rehabilitasyon Modelleri.....	92
Tedavi Sonrası Süreçte Karşılaşılan Riskler	92
Toplumsal Entegrasyonun Bireysel ve Toplumsal Faydaları.....	93
Sonuç.....	93
Kaynaklar.....	98

7. BÖLÜM

MADDE BAĞIMLILIĞI / UYUŞTURUCU İLE MÜCADELEDE SOSYAL HİZMETİN ÖNEMİ

Giriş.....	101
Bağımlılığın Değişen Tanımı ve Kuramsal Yaklaşımlar	102
Madde Bağımlılığı Probleminde Sosyal Hizmetin Önemi.....	105
Bağımlılık Tedavisinde Sosyal Hizmetin Rolü	107
Sonuç.....	114
Kaynaklar.....	115

8. BÖLÜM

ALKOL BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELEDE SOSYAL HİZMETİN ÖNEMİ

Giriş.....	117
Alkol Bağımlılığına Genel Bir Bakış ve Bağımlılığın Nedenleri	120
Çok Boyutlu Yapısıyla Bağımlılığı Anlamak; Alkol Bağımlılığında Teşhis ve Tedavi.....	122
Sosyal Hizmet Odağında Alkol Bağımlılığı ve Bağımlılıkla Mücadele	126
Sonuç.....	129
Kaynaklar.....	130

9. BÖLÜM

TÜTÜN BAĞIMLILIĞIYLA MÜCADELEDE SOSYAL HİZMETİN ÖNEMİ

Giriş.....	134
Biyopsikososyal Yaklaşım	135
Tütün Bağımlılığının Sosyal Belirleyicileri	135
Dezavantajlı Gruplar.....	139
Tütün Kullanımı ve Sağlık Eşitsizlikleri	139
Sosyal Hizmet Perspektifi.....	141
Tütün Bağımlılığında Sosyal Hizmet Çalışmaları.....	141
Sonuç.....	144
Kaynaklar.....	145

10. BÖLÜM

DİJİTAL BAĞIMLILIK İLE SOSYAL HİZMETİN ÖNEMİ

Giriş.....	148
Dijital Bağımlılığın Nedenleri	150

Dijital Bağımlılığın Semptomları	151
Dijital Bağımlılığın Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkisi	152
Dijital Bağımlılığın Yol Açtığı Problemler	152
Dijital Bağımlılık Türleri	154
Sonuç.....	158
Kaynaklar.....	161

11. BÖLÜM

KUMAR BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELEDE SOSYAL HİZMETİN ÖNEMİ

Giriş.....	167
Kumar Bağımlılığının Teorik Temelleri	169
Sosyal Hizmet Perspektifinden Kumar Bağımlılığı	175
Sosyal Hizmet Uzmanının Müdahale Süreci	181
Sonuç.....	190
Kaynaklar.....	191

12. BÖLÜM

YEME BAĞIMLILIĞI VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ

Giriş.....	194
Yeme Bağımlılığı.....	195
Yeme Bağımlılığında Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Perspektifi.....	196
Yeme Bağımlılığı Kavramına Eleştirel Bir Bakış: Sosyal Hizmet Literatürü ve Türkiye Bağlamında Uygulanabilirlik.....	206
Kaynaklar.....	208

13. BÖLÜM

ALİŞVERİŞ BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELEDE SOSYAL HİZMET

Giriş.....	210
Alışveriş Bağımlılığının Önemi ve Psikososyal Boyutu	211
Alışveriş Bağımlılığının Belirtileri	211
Alışveriş Bağımlılığı İçin Risk Faktörleri	212
Alışveriş Bağımlılığının Nedenleri.....	213
Alışveriş Bağımlılığının Yaygınlığı.....	215
Alışveriş Bağımlılığı En Çok Kimleri Etkiliyor?.....	216
Eşlik Eden Ruh Sağlığı Sorunları	216

Alışveriş Bağımlılığının Bireysel ve Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkileri	217
Alışveriş Bağımlılığı ile Mücadelede Davranışsal Stratejiler ve Destek Mekanizmaları	218
Alışveriş Bağımlılığı ile Mücadelede Sosyal Hizmetin İşlevleri ve Müdahale Alanları	220
Alışveriş Bağımlılığına Yönelik Sosyal Hizmet Müdahale Yaklaşımları	221
Sonuç	222
Uygulama ve Politikaya Yönelik Öneriler	223
Kaynaklar	224

14. BÖLÜM

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI: KURAMSAL TEMELLER VE ÇOK DÜZEYLİ MÜDAHALE ÇERÇEVESİ

Giriş	226
Yöntem	229
Bulgular	230
Tartışma ve Sonuç	242
Kaynaklar	244

15. BÖLÜM

OYUN BAĞIMLILIĞI (ONLİNE VE MOBİL) İLE MÜCADELEDE SOSYAL HİZMET

Giriş	251
Oyun Bağımlılığının Tanımı ve Temel Özellikleri	252
Oyun Bağımlılığını Açıklayan Yaklaşımlar	254
Nörobiyolojik Yaklaşım: Dopaminerjik Adaptasyon ve Yürütücü İşlev Bozukluğu	255
Psikolojik Yaklaşım: Öz-Belirleme Kuramı ve İhtiyaç Tatmini	255
Sosyo-Bilişsel Yaklaşım: Duygu Düzenleme ve Kaçış Mekanizması	255
Bütüncül Yaklaşım: I-PACE Modeli	256
Davranışçı Yaklaşım: Yapısal Özellikler ve Pekiştirme Tarifeleri	256
Sosyal Hizmet Açısından Oyun Bağımlılığının Değerlendirilmesi	256
Mikro Düzey: Bireysel İşlevsellik ve Öz-Yeterlilik	256
Mezo Düzey: Aile Dinamikleri ve Ebeveyn Denetimi	257
Makro Düzey: Sosyal Dışlanma ve Politika Geliştirme	257
Güçlendirme Yaklaşımı (Empowerment) ve Rehabilitasyon	258
Oyun Bağımlılığına Aile Odaklı Sosyal Hizmet Müdahaleleri	258
Çok Boyutlu Aile Terapisi (Multidimensional Family Therapy- MDFT)	258
Aile İçi Bağlanma ve Duygusal Odaklı Müdahaleler	259
Yapısal Aile Müdahalesi ve Sınır Yönetimi	260
Bilişsel Davranışçı Aile Terapisi (Cognitive Behavioral Family Therapy-CBFT)	261

Psiko-Eğitim ve Sosyal Destek Grupları.....	262
Oyun Bağımlılığına Okul Temelli Sosyal Hizmet Müdahaleleri.....	263
Okulda Aidiyet Duygusunun İnşası ve Kimlik İkamesi.....	263
Akran İlişkilerinin Onarımı ve Sosyal Beceri Gelişimi.....	264
Okul-Aile-Sosyal Hizmet Uzmanı Entegrasyonu: Vaka Yönetimi.....	264
Sonuç.....	265
Kaynaklar.....	267

16. BÖLÜM

PORNOGRAFI BAĞIMLILIĞI İLE MÜCADELEDE SOSYAL HİZMETİN ÖNEMİ

Giriş.....	270
Pornografi Bağımlılığına İlişkin Veriler.....	272
Pornografi Bağımlılığının Bireysel ve Toplumsal Etkileri.....	275
Sosyal Hizmetin Bir Müdahale Alanı Olarak Pornografi Bağımlılığı.....	280
Sonuç ve Öneriler.....	285
Mikro Düzey.....	285
Mezzo Düzey.....	285
Makro Düzey.....	286
Eğitim ve Araştırma.....	286
Kaynaklar.....	287

17. BÖLÜM

SOSYAL HİZMETİN ÇOCUKLARDA VE ERGENLERDE BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELEDE ROLÜ

Giriş.....	293
Çocuklar ve Ergenlerde Bağımlılık Riskleri ve Koruyucu Faktörler.....	294
Çocuk ve Ergen Bağımlılığının Sosyal Sonuçları.....	296
Sosyal Hizmet Müdahale Düzeyleri.....	297
Sonuç.....	301
Kaynaklar.....	302

18. BÖLÜM

KADINLAR VE BAĞIMLILIK: TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI

Giriş.....	306
Bağımlılığa Toplumsal Cinsiyet Temelli Sosyal Hizmet Yaklaşımı.....	308

Bağımlılığın Belirleyicilerine ve Risk Faktörlerine Yönelik Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Sosyal Hizmet Müdahaleleri	310
Sonuç.....	313
Kaynaklar.....	315

19. BÖLÜM

ENGELLİ BİREYLER VE BAĞIMLILIK: SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİ

Giriş.....	318
Kuramsal Çerçeve.....	319
Psikososyal Risk Faktörleri.....	323
Sosyal Hizmet Müdahale Yöntemleri	327
Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rolü.....	330
Sonuç.....	332
Kaynaklar.....	333

20. BÖLÜM

GÖÇMEN VE MÜLTECİLERDE BAĞIMLILIK RİSKLERİ VE SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMLARI

Giriş.....	335
Göç, Kırılğanlık ve Bağlımlılık İlişkisi.....	337
Bağımlılık Risk Faktörleri: Zorunlu Göçün Psiko-sosyal Etkileri	340
Küresel ve Türkiye Bağlamında Göçmen ve Mültecilerde Bağlımlılık: İstatistiksel Görünüm ve Politika Değerlendirmesi	343
Sosyal Hizmetin Rolü ve Müdahale Yaklaşımları	347
Sonuç	351
Kaynaklar.....	353

21. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELEDE ADLİ SOSYAL HİZMET

Giriş.....	356
Bağımlılık ve Hukuk Arasındaki Kesişim	358
Yasal Evrim ve Denetimli Serbestliğin Yükselişi	359
Adli Sosyal Hizmetin Kuramsal Temelleri	359
Türkiye’de Adli Sosyal Hizmetin Yapısal ve Uygulamasal Çerçevesi	361
Bağımlı-Lık, Travma ve Adli Sosyal Hizmetin Kesişimi	364

Denetimli Serbestlik Uygulamasının Yasal Dayanağı ve Sosyal Hizmet Mesleğine Yüklediği Görev ve Sorumluluklar	366
Adli Sosyal Hizmette Etik İlkeler ve Mesleki Sınırlar	376
Sonuç	377
Kaynaklar	379

22. BÖLÜM

BAĞIMLILIK VE DAMGALAMA: SOSYAL HİZMETİN SAVUNUCULUK ROLÜ

Giriş	381
Damgalama Kavramının Kuramsal Temelleri	382
Bağımlılıkla İlişkili Damgalama Süreçleri	385
Sonuç	394
Kaynaklar	395

23. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLA MÜCADELEDE DİSİPLİNLERARASI İŞ BİRLİĞİ VE SOSYAL HİZMETİN YERİ

Giriş	398
Bağımlılıkla Mücadelede Disiplinlerarası Yaklaşım	399
Sosyal Hizmetlerin Rolü ve Önemi	403
Disiplinlerarası İşbirliğinde Sosyal Hizmetin Koordinatör Rolü	404
Sonuç	408
Kaynaklar	409

24. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLA MÜCADELEDE SOSYAL HİZMET EĞİTİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR

Giriş	411
Bağımlılıkla Mücadelede Sosyal Hizmetin Kuramsal Temelleri	412
Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitimi ve Bağımlılık Alanı	414
Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar	416
Sonuç	423
Kaynaklar	424

25. BÖLÜM

BAĞIMLILIK SONRASI SOSYAL UYUM VE İSTİHDAM POLİTİKALARI

Giriş.....	427
Bağımlılık Sonrası Sosyal Uyumun Kavramsal Çerçevesi	427
Bağımlılık Sürecinde Çalışma Yaşamından Kopuş.....	429
İyileşme Sürecinde İstihdamın Rolü	430
İstihdam Önündeki Yapısal Engeller	432
İstihdam Odaklı Sosyal Politika Modelleri	434
Uluslararası Yaklaşımlar	436
Türkiye’de Bağımlılık Sonrası Sosyal Uyum ve İstihdam Politikaları.....	438
Politika Modeli Önerisi	440
Sonuç.....	443
Kaynaklar.....	444

26. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLA MÜCADELEDE SOSYAL HİZMET AÇISINDAN ERGOTERAPİ VE KATILIM

Giriş.....	445
Bağımlılık ve Katılım Kaybı	447
Ergoterapinin Bağımlılık Alanındaki Kuramsal Temelleri	449
Bağımlılıkta Ergoterapi Müdahale Alanları.....	452
Değerlendirme	455
Türkiye’de Bağımlılık ve Ergoterapinin Yeri.....	455
Sosyal Hizmet ve Ergoterapi İş Birliği	455
Gelecek Perspektifi ve Politika Önerileri	457
Sonuç.....	459
Kaynaklar.....	460

27. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLA MÜCADELEDE ÇOK SEKTÖRLÜ YAKLAŞIM VE SOSYAL HİZMETLERİN ÖNEMİ

Giriş.....	462
Bağımlılığın Küresel Sağlık Üzerindeki Etkileri	463
Sonuç.....	471
Kaynaklar.....	472

28. BÖLÜM**BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELEDE STRATEJİK
TERAPİLERİ VE SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI**

Giriş.....	476
Bağımlılık Kavramına Kuramsal ve Sistemik Bir Bakış.....	477
Bağımlılığı Sistem İçinde Anlamak.....	478
Stratejik Aile Terapileri: Kuramsal Temeller ve Bağımlılık Alanında Kullanımı.....	479
Bağımlılıkla Mücadelede Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	484
Stratejik Aile Terapileri ve Sosyal Hizmetin Bütünleştirilmesi	486
Sonuç.....	487
Kaynaklar.....	490

29. BÖLÜM**RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLARDA
BAĞIMLILIK EĞİLİMLERİNİN ÖNLENMESİNDE
SOSYAL HİZMETİN ROLÜ**

Giriş.....	492
Risk Altındaki Çocuklar	493
Risk Altındaki Çocuklarda Bağımlılık Eğilimlerine Gelişimsel Zemin Oluşturan Etmenler	497
Önleyici Sosyal Hizmetin Risk Altındaki Çocuklara Yönelik Yaklaşımı	500
Risk Altındaki Çocuklarda Bağımlılık Eğilimlerinin Önlenmesine Yönelik Sosyal Hizmet Müdahaleleri.....	501
Çok Disiplinli Çalışma Sürecinde Sosyal Hizmetin Rolü.....	506
Sonuç.....	507
Kaynaklar.....	508

30. BÖLÜM**SOSYAL HİZMET ODAĞINDA MADDE BAĞIMLILIĞININ
ÖNLENMESİ SOSYAL REHABİLİTASYONU VE
TOPLUMSAL ENTEGRASYONU**

Giriş.....	511
Türkiye’de Madde Bağımlılığı Alanında Yürütülen Çalışmalar.....	512
Sosyal Hizmet Odağında Madde Bağımlılığının Önlenmesi, Sosyal Rehabilitasyonu ve Toplumsal Entegrasyonu	515
Sonuç.....	518
Kaynaklar.....	519

31. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLARLA MÜCADELEDE BİR SOSYAL HİZMET MODELİ ÖNERİSİ

Giriş.....	521
Madde Bağımlılığının Birey, Aile, Sosyal Çevre ve Toplum Düzeyindeki Etkileri ve Zararları.....	521
Madde Bağımlılarına İlişkin Hizmet Veren Bakanlık, Kurum ve Kuruluşlar ve Yürütülen Hizmetler	523
Bağımlılıklarla Mücadelede bir Sosyal Hizmet Modeli Önerisi.....	528
Sonuç.....	530
Kaynaklar.....	531

32. BÖLÜM

BAĞIMLILIKLA MÜCADELEDE ÖNLEYİCİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI VE TOPLUM TEMELLİ YAKLAŞIMLAR

Giriş.....	533
Bağımlılıkta Önleyici Yaklaşımların Kuramsal Temelleri.....	534
Sosyal Hizmette Önleyici Müdahale Düzeyleri.....	540
Toplum Temelli Uygulamalar	544
Sonuç.....	548
Kaynaklar.....	549

33. BÖLÜM

BAĞIMLILIK ÖNCESİ VE BAĞIMLILIK SÜRECİNDE AİLELERE YÖNELİK KORUYUCU HİZMETLER

Giriş.....	552
Bağımlılık Sürecinde Ailenin Yapısal Dönüşümü.....	556
Eş Bağımlılık ve Bakım Veren Tükenmişliği Arasındaki İlişki: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme	559
Aileler İçin Koruyucu Etmenler	571
Bağımlılık Alanında Evrensel Aile Koruma Hizmetleri.....	574
Yasal Mevzuat ve Ailenin Hakları: Yasal Bir Koruma Kalkanı Olarak Hukuk.....	578
Sosyal Hizmet Mesleği Açısından Aileye Yönelik Hizmetlerde Karşılaşılan Zorluklar ve Geliştirme Alanları	580
Sonuç.....	580
Kaynaklar.....	581

34. BÖLÜM

BAĞIMLILIĞIN AİLE ÜZERİNDEKİ ÇOK BOYUTLU YÜKÜ: SOSYAL HİZMET AÇISINDAN BÜTÜNCÜL BİR DEĞERLENDİRME

Giriş.....	583
Bağımlılığı Aile Sistemi İçinde Anlamak	584
Bireysel Bağımlılıktan Ailesel Yüke Dönüşüm	586
Sosyal Hizmet Perspektifinden Bütüncül Değerlendirme ve Müdahale Önerileri	594
Sonuç.....	599
Kaynaklar.....	602

1. BÖLÜM

GENEL ANLAMDA BAĞIMLILIKLAR

Dr. Ayhan ÖZKAN, Mülki İdare Amiri

ORCID No: 0000-0003-3484-7528

Giriş

Bağımlılık kavramının literatürde çeşitli tanımları bulunmaktadır. Genel anlamıyla bağımlılık, kişinin zarar görmesine rağmen maddeyi kullanmaya ya da davranışı sergilemeye devam etmesi şeklinde tanımlanabilir. Bağımlılık her şeyden önce bir aile hastalığıdır ve sadece bağımlı bireyi değil başta ailesi olmak üzere yakın çevresindeki birçok kişiyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Bağımlılıklar; günümüz dünyasında birey ve toplum açısından en büyük sağlık ve güvenlik problemleri arasında yer alan, biyolojik, psikolojik, sosyolojik temelleri ve sonuçları olan, aynı zamanda tedavisi mümkün bir beyin hastalığıdır. Bağımlılıklar, fiziksel ve psikolojik hastalıklar, ailevi sorunlar, şiddet, okul ve yaşam başarısızlıkları, kanuni problemler gibi birçok ikincil soruna neden olmaktadır. Bağımlılıklar, “madde bağımlılıkları” ve “davranışsal bağımlılıklar” olarak iki genel başlık altında incelenebilir. Madde bağımlısı bireyler fizyolojik, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olduğunu bilseler bile maddeyi kullanmaya devam etmektedirler. Bunlara ek olarak, davranışsal bağımlılıklar içerisinde sayılabilecek olan kumar ve teknoloji bağımlılığının da kişilerin işlevselliğinde bozulmaya neden olduğu bilinmektedir. Ulusal ve uluslararası çapta yapılan birçok akademik çalışma bağımlılıklara ilişkin birçok türün mevcut olduğunu, bireylerin bağımlı olma yaşının her geçen gün düştüğünü göstermektedir. Bu düşüş bağımlı birey sayısını büyük bir hızla artırmaktadır.

Hızla değişen ve dönüşen dünya koşulları her geçen gün yeni bağımlılık türlerini de ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte bağımlılıklar, tedavisi mümkün olan bir süreçtir. Dünya Sağlık Örgütü’nün yapmış olduğu sağlık tanımlamasında da vurgulandığı üzere sağlık, “yalnızca hastalık veya engelliliğin olmaması durumu değil, bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli içerisinde olmasıdır”. Bu tanım bağlamında bağımlılıkların tedavisi tıbbi tedavinin